

Gerd Koenen over 1968: 'Achteraf schrik je van jezelf'

Themamiddag sociale bewegingen

[Achtergrond](#) - 24 oktober 2018 - Auteur: Marja Verburg

In 1968 was Gerd Koenen communist. Politiek actief geworden via het studentenprotest, werd hij lid van de Kommunistische Bund Westdeutschland (KBW) en bleef dat tot 1982. Later keek hij als historicus kritisch naar het communisme en naar de 68'ers en hun ideologie. Op 1 november spreekt Koenen tijdens de themamiddag sociale bewegingen in Amsterdam over de erfenis van 1968.

Meer dan 1000 pagina's telt Koenens lijvige studie 'Die Farbe Rot' over de geschiedenis van het communisme, die in 2017 verscheen. Daarin brengt de Duitse historicus veel van het onderzoek bijeen dat hij de afgelopen decennia over totalitaire communistische systemen deed. Via Marx en Lenin komt Koenen uit bij het communisme van de huidige Chinese president Xi Jinping.

Koenen "schildert de voortdurende wisselwerking tussen theorie en praktijk, tussen ideologieën en emoties, tussen ideeën en politiek", prees [Die Zeit](#) zijn boek. Diezelfde wisselwerking toont Koenen aan als hij terugblijkt op 1968 en zijn eigen rol daarin. Hij deed dat in 2001 al in zijn boek 'Das rote Jahrzehnt. Unsere kleine deutsche Kulturrevolution 1967-1977'. Ook in recente interviews spreekt hij uitgebreid over die tijd.

Zijn sterkste herinnering aan 1968 is het gevoel "direct in contact te staan met alle dingen die daar buiten in de wereld gebeurden", zei hij begin dit jaar in een gesprek met de [Neue Zürcher Zeitung](#) (NZZ). Dat was ook arrogantie, aldus Koenen: "Het idee: wij zijn eigenlijk verantwoordelijk voor alles in de wereld". Tegelijkertijd is er de mooie herinnering aan de "betovering van het historische moment".

Naziverleden

Sociale bewegingen toen en nu

Op 1 november 2018 kijkt het Duitsland Instituut samen met schrijvers, activisten, journalisten, politici en wetenschappers naar hoe de bewegingen van 1918 en 1968 ons begrip van democratie, emancipatie en rechtvaardigheid hebben beïnvloed. Gerd

Koenen en Dunya Verwey (mede-oprichter Dolle Mina) spreken over de erfenis van 1968. De themamiddag is in De Melkweg in Amsterdam. [Zie Agenda](#)

De Duitse 68'ers waren deel van een wereldwijde protestbeweging, waarin jongeren rebelleerden tegen de generatie die de wereldorde na 1945 had opgebouwd. Ze hadden kritiek op de consumptiemaatschappij en het functioneren van de democratie. Maar in Duitsland speelde ook een aantal specifiek Duitse factoren een rol. Zo begonnen veel jongeren vragen te stellen over de rol van hun ouders en grootouders tijdens het naziregime. Of over de rol van politici. Het feit dat bijvoorbeeld kanselier Kiesinger en president Lübke een twijfelachtig oorlogsverleden hadden, deed de onrust over de democratie toenemen.

Veel Duitse 68'ers waren behoorlijk autoritair. Een deel van hen keurde geweld niet af of gebruikte zelf geweld. Studentenleider [Rudi Dutschke](#) vervoerde explosieven in een kinderwagen waar zijn eigen kind in lag. Beroemd werden de [beelden](#) van de latere groene minister van Buitenlandse Zaken Joschka Fischer die als activist een politieagent in elkaar sloeg. En 1968 heeft ook de linkse terreurbeweging Rote Armee Fraktion (RAF) voortgebracht, al had de RAF wat Koenen betreft niets meer te maken met de theorieën van de protestbeweging waar hij zelf bij betrokken was, zei hij tegen de NZZ.

'Tunnel van radicalisering'

De 68'ers werden "gedreven door de demonen van de tijd", aldus Koenen. "Ze vertrouwden de vrede niet", mede door de Vietnamoorlog en de invoering in Duitsland van de *Notstandsgesetze*. Deze noodwetten werden in mei 1968 aangenomen en gaven de regering tijdens een politieke crisis speciale bevoegdheden. Vakbonden, studenten en intellectuelen zagen dit als een aantasting van hun vrijheid.

'We hadden het idee: wij zijn eigenlijk verantwoordelijk voor alles in de wereld'

Pas later kwam het inzicht dat het "een tunnel van radicalisering" was waar de 68'ers in terecht kwamen, aldus Koenen. Hoe meer theorie en ideologie erbij werd gehaald, des te beperkter de wereld werd, zei hij tegen de NZZ. "We hebben heel erg veel gelezen en het abstracte gedachtenniveau was echt niet gering. Het ging niet om zomaar wat leuzen, we probeerden onze ideeën echt in theorieën te vatten." Maar echte politiek bedrijven, daar kwam het uiteindelijk niet van, zei Koenen in 2017 in de *Süddeutsche Zeitung*. "We hebben alleen ongelooflijke hoeveelheden papier beschreven en gedemonstreerd."

Zijn werk voor de communistische partij leidde er begin jaren zeventig toe dat

Koenen, die geschiedenis en politicologie studeerde, besloot zijn promotieproject over de democratietheorie van Karl Marx op te geven. Van een promotie kwam het alsnog in 2003, over de geschiedenis van het communisme en hoe die in Duitsland werd waargenomen. Hij had zich toen al lang van het communisme afgekeerd.

Begrip

Koenen snapt nog steeds wel wat hij allemaal in de jaren zestig en zeventig heeft gedaan en hoe hij van de ene stap bij de volgende terecht kwam, zei hij tegen de NZZ. Maar als hij terugkijkt op het geheel, overvalt hem toch “een groot gevoel van bevreemding”.

'China bewoog zich richting kapitalisme, onze helden in de Derde Wereld werden ijzingwekkende potentaten'

“Twijfels waren er altijd wel”, zei hij in de Süddeutsche Zeitung op de vraag waarom hij het communisme na 1980 de rug toekeerde. “China bewoog zich onder Deng richting kapitalisme, onze helden in de Derde Wereld werden ijzingwekkende potentaten, in Polen staakten arbeiders op de Lenin-werf. De echte geschiedenis was uiteindelijk interessanter dan alle theoretische of ideologische constructies.” Het verging hem als veel communisten in de wereld, aldus Koenen: “Op een gegeven moment sijpelt de waarheid door de kieren en schrik je achteraf van jezelf.”

Toch heeft Koenen nog steeds begrip voor de 68'ers. “Veel van ons wantrouwen was niet ongegrond. Duitsland was destijds een democratie zonder democraten”, zei hij tegen de NZZ, doelend op de conservatieve politici die de dienst uitmaakten en deels ook actief waren geweest in de nazitijd. “Zij bouwden het land op en wij moesten in die welstands-honingraat glijden, die voor ons gebouwd was”, aldus Koenen. “Dan vind ik het op zich ook niet zo slecht dat je niet alleen van je eigen relatief gunstige situatie uitgaat, maar er ook een beetje over nadenkt hoe die tot stand is gekomen.”

Dit is een artikel gedownload via [duitslandinstituut.nl](https://www.duitslandinstituut.nl).

Artikel:

<https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/28745/gerd-koenen-over-1968-achteraf-schrik-je-van-jezelf>